

**КОЕФИЦИЕНТЪТ НА ВАРИАЦИЯ
КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА АНАЛИЗ НА ПАЗАРА
И УСТАНОВЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМОСТТА
ОТ ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНА ЗАЩИТА
ПРИ ИМУЩЕСТВЕНИТЕ ЗАСТРАХОВКИ В БЪЛГАРИЯ**

Радка Иванова Василева

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Застраховане и социално дело“

r.vasileva@uni-svishtov.bg

Резюме: Обектът на разработката е състоянието на пазара на имуществено застраховане в България. Предметът е свързан с изложеността на риск при имуществените застраховки, а целта е да се установи необходимостта от използване на презастрахователна защита при отделните такива. Един от пътищата за установяване на тази необходимост е изчисляването на коефициента на вариация по отношение на изплатените обезщетения, нето квотата на щетите и вероятността за настъпване на застрахователния случай при отделните имуществени застраховки. В резултат от изследването е постигната целта, тъй като получените резултати доказват и аргументират необходимостта от презастрахователна защита по някои от имуществените застраховки, предлагани на застрахователния пазар в България.

Ключови думи: имуществено застраховане, презастраховане, квота на щетите.
JEL: G22.

**THE COEFFICIENT OF VARIATION AS A POSSIBILITY
FOR MARKET ANALYSIS AND DETERMINATION
OF THE NEED FOR REINSURANCE PROTECTION
IN PROPERTY INSURANCE IN BULGARIA**

Radka Ivanova Vasileva

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Insurance and Social Security

r.vasileva@uni-svishtov.bg

Abstract: The object of the development is the state of the property insurance market in Bulgaria. The subject is related to risk exposure in property insurance, and the goal is to establish the necessity of utilizing reinsurance protection for individual cases. One of the pathways to establishing this necessity is by calculating the coefficient of variation concerning the paid compensations, the net loss ratio, and the probability of occurrence of insurance events for individual property insurances. As a result of the study, the objective has been attained since the obtained results demonstrate and provide justification for the necessity of reinsurance protection for certain property insurances available in the insurance market in Bulgaria.

Key words: property insurance, reinsurance, loss ratio.

JEL: G22.

Въведение

Особеностите на развитието на риска в имущественото застраховане налагат на застрахователите търсенето на различни начини за неутрализиране на неблагоприятните последици от неговото развитие, което би застрашило техните способности да изпълнят своите задължения към застрахованите. Широко разпространен подход в тази посока е споделяне на този риск с презастрахователите, т.е. използването на т.нар. „презастрахователна защита”. Благодарение на публикуваната публично достъпна информация от Комисията за финансов надзор става възможно въвеждането на допълваща част при анализа на потенциалната нужда от презастрахователна защита.

Обектът на настоящата статия е състоянието на пазара на имуществено застраховане в България. **Предметът** е свързан с изложеността на риск при имуществените застраховки. **Целта** е да се установи необходимостта от използване на презастрахователно покритие при отделните видове имуществени застраховки. За да бъде постигната целта, в процеса на работата са изпълнени следните **задачи**:

- изясняване на същността на имущественото застраховане;
- проследяване състоянието и развитието на имущественото застраховане на българския застрахователен пазар през призмата на презастрахователните отношения;
- изчисляване на коефициента на вариация по отношение на изплатените обезщетения, нето квотата на щетите и вероятността за настъпване на застрахователния случай при отделните имуществени застраховки за установяване на потенциалната необходимост от презастрахователна защита.

Резултатите, получени след изчисляването на коефициентите на вариация на изплатените обезщетения, на квотата на щетите и на вероятността за щета, биха могли да дадат своя принос в процеса на установяването на нуждата от презастрахователна защита при различните видове имуществени застраховки.

1. Същност на имущественото застраховане

В „Кратка застрахователна енциклопедия” (Драганов, 2009) имущественото застраховане е дефинирано като: „... отрасъл на застраховането, в който като обекти на застраховане се явяват имуществените интереси, свързани с владенето, разпореждането и ползването на движимо и недвижимо имущество. Това е застраховане, при което настъпването на риска се свързва с реализирането на загуби”.

Необходимо е да се спомене, че в обхвата на имущественото застраховане попадат: сгради, машини, транспортни средства, готова продукция, стоки в складове и магазини, животни, селскостопански култури, товари в транспортни средства и др. Застрахователните дружества поемат отговорност и изплащат евентуални обезщетения при застраховане на имущества за щети, възникнали от определени щетоносни събития.

Според клаузите, включени в застрахователния договор, застрахователят носи отговорност да компенсира щети, свързани с настъпването на: пожар, гръм, експлозия, наводнение, земетресение, градушка, проливен дъжд, кражба, вандалски действия на неизвестни лица и др. „Цялата съвкупност от най-различни имущества се разделя на отделни застрахователни съвкупности по обективни рискови обстоятелства, за да се получат хомогенни по отношение на риска, съвкупности. За всеки вид имуществено застраховане е определена отговорност на застрахователното дружество по обем, като са посочени всички събития, срещу които то носи отговорност да плаща застрахователно обезщетение“ (Ерусалимов, Василев, Панева, Митков, & Нинова, 2015).

Както посочва Хр. Драганов: „Има повече от двадесет основни видове имуществени застраховки и над триста подвидове“ (Драганов, 2009). Всички те обхващат или са обхващали различните нужди от застраховането на имущества.

Кодексът за застраховането, раздел II „Общо застраховане“ (Кодекс за застраховането) включва три основни клона: имуществено застраховане; застраховане „Отговорности“ и застраховане на финансово-кредитните рискове. В обхвата на класовете имуществените застраховки (с номерация от 3 до 9) попадат:

3. Сухопътни превозни средства (без релсови превозни средства)¹:

Всяка вреда или загуба, нанесена на:

- сухопътни моторни превозни средства;

- сухопътни превозни средства, различни от моторни превозни средства.

4. Релсови превозни средства:

Всяка вреда или загуба, нанесена на релсови превозни средства.

5. Летателни апарати:

Всяка вреда или загуба, нанесена на летателни апарати.

6. Плавателни съдове (морски, езерни, речни и плавателни по канали съдове):

Всяка вреда или загуба, нанесена на:

- речни и плавателни по канали съдове;

- езерни плавателни съдове;

- морски плавателни съдове.

¹ Известна също така и наричана по-нататък в разработката застраховка „Каско на МПС“.

7. Товари по време на превоз (включително стоки, багажи и др.)²:

Всяка вреда или загуба, нанесена на товари по време на превоз или на багажи, независимо от вида на превоза.

8. Пожар и природни бедствия:

Всяка вреда или загуба, нанесена на имущество (различно от имуществото, включено в класове 3, 4, 5, 6 и 7) в резултат на:

- пожар;
- експлозия;
- буря;
- природни бедствия, различни от буря;
- ядрена енергия;
- земни свлачища.

9. Други вреди на имущество: Всяка вреда или загуба, нанесена на имущество (различно от имуществото, включено в класове 3, 4, 5, 6 и 7) в резултат на градушка или измръзване, или всякакво друго събитие, като кражба, различно от събитията, посочени в клас осем.

Според клаузите, включени в застрахователния договор, застрахователят носи отговорност да компенсира щети, свързани с настъпването на: пожар, гръм, експлозия, наводнение, земетресение, градушка, проливен дъжд, кражба, вандалски действия на неизвестни лица и др.

2. Състояние и развитие на имущественото застраховане на българския застрахователен пазар през призмата на презастрахователните отношения

Във връзка със спецификата на презастрахователните сделки взаимоотношенията между застрахователното и презастрахователното дружество са вътрешнофирмена информация и не съществува нито общоприета практика, нито изискване от надзорните власти, тя да бъде публикувана. До 2016 г. от публикуваната от Комисията за финансов надзор в България информация става възможно придобиването на представа за размера на отстъпените премии в полза на презастрахователите и получените обезщетения от тях. От 2017 г. е достъпна и информация, която касае: отстъпената застрахователна сума; дял на презастрахователя в пренос-премийния резерв; приходи от комисиони, по договори, пласирани на презастрахователя; приходи от участие в резултат от презастраховане; дял на презастрахователя в резерв висящи плащания и др. Този факт дава възможност за една „по-пълна картина”, благодарение на която би могло да бъде проследено през годините развитието на имущественото застраховане в България в контекста на презастрахователните отношения.

² Известна също така и наричана по-нататък в разработката застраховка „Карго“.

Таблица 1

Дял на имуществените застраховки спрямо останалите застраховки от раздел „Общо застраховане“

Показател \ Година	2018	2019	2020	2021	2022	Средно за периода
Премиен приход по имуществено застраховане спрямо общия размер на премиения приход от раздел „Общо застраховане“	45,75%	41,29%	41,43%	41,95%	37,17%	41,51%
Изплатените обезщетения по имуществено застраховане спрямо общия размер на изплатените обезщетения от раздел „Общо застраховане“	40,20%	41,43%	40,20%	40,20%	40,20%	41,51%

Източник: Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; собствени изчисления на автора

Данните от Таблица 1 предоставят информация относно Премиен приход по имуществено застраховане спрямо общия размер на премиения приход от раздел „Общо застраховане“ и имуществено застраховане спрямо общия размер на изплатените обезщетения от раздел „Общо застраховане“. През петгодишния период резултатите гравитират около 40%, което е показателно за значимостта на имуществените застраховки на българския застрахователен пазар по неживото застраховане.

Таблица 2

Премиен приход по имуществено застраховане за периода 2018–2022 г.

Застраховка \ Година	2018	2019	2020	2021	2022	Средно за периода
Застраховка "Каско на МПС"	617 488 269	652 161 845	652 874 623	712 342 129	822 568 450	691 487 063
относителен дял	65,94%	66,28%	65,25%	64,97%	75,02%	67,94%
Застраховка на релсови превозни средства	6 348 852	6 424 292	5 361 654	8 935 635	10 787 457	7 571 578
относителен дял	0,68%	0,65%	0,54%	0,81%	0,98%	0,73%
Застраховка на летателни апарати	4 787 621	4 948 221	5 278 172	5 231 439	6 086 635	5 266 418
относителен дял	0,51%	0,50%	0,53%	0,48%	0,56%	0,51%
Застраховка на плавателни съдове	3 956 997	4 365 652	5 162 589	7 074 044	9 705 539	6 052 964
относителен дял	0,42%	0,44%	0,52%	0,65%	0,89%	0,58%
Застраховка "Карго"	17 874 622	18 955 540	21 015 137	23 458 520	51 389 439	26 538 651
относителен дял	1,91%	1,93%	2,10%	2,14%	4,69%	2,55%
Застраховка "Индустриален пожар"	161 507 926	154 155 605	160 051 570	175 720 466	186 636 465	168 214 407
относителен дял	17,25%	15,67%	16%	16,03%	17,30%	16,45%
Застраховка "Пожар и други опасности"	76 154 382	85 041 698	92 281 803	104 588 052	118 042 550	95 221 697
относителен дял	8,13%	8,64%	9,22%	9,54%	10,77%	9,26%
Технически застраховки	11 478 857	19 050 981	22 394 667	16 044 344	18 310 935	17 455 957
относителен дял	1,23%	1,94%	2,24%	1,46%	1,67%	1,71%
Земеделски застраховки	16 228 759	17 662 591	14 330 237	19 744 468	18 937 646	17 380 740
относителен дял	1,73%	1,80%	1,43%	1,80%	1,73%	1,70%
Застраховка "Кражба, грабеж, вандализъм"	19 320 184	19 858 018	20 714 539	22 032 813	53 267 068	27 038 525
относителен дял	2,06%	2,02%	2,07%	2,01%	4,86%	2,60%
Застраховки на животни	1 331 980	1 353 585	1 052 815	1 255 285	1 558 019	27 038 525
относителен дял	0,14%	0,14%	0,11%	0,11%	0,14%	0,13%
ОБЩО	936 478 448	983 978 029	1 000 517 806	1 096 427 194	1 096 427 193	

Източник: Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; собствени изчисления на автора

Благодарение на данните от Таблица 2 се създава възможност за открояване на някои характерни черти и особености, свързани с развитието и относителния дял на премиения приход по имуществените застраховки на застрахователния пазар в България за периода 2018–2022 г. Измежду разгледаните единадесет основни имуществени застраховки е налице един категоричен лидер – застраховка „Каско на МПС“ със среден дял за периода 67,94% . При нея се наблюдава повишение на премиения приход от 617 488 269 за 2018 го. до 691 487 063 за 2022 г.

Второто място в тази своеобразна класация се пада на Застраховка „Индустириален пожар“ със среден дял на премиения приход за периода от 16,45%. Като една от причините за това може да се посочи големият размер на застрахователните суми по тази застраховка, които водят след себе си до по-голям абсолютен размер на събрания премиен приход. Застраховка „Пожар и други опасности“ заема трето място в класацията като средно за периода нейният относителен дял възлиза на 9,26%. По отношение на тази застраховка би могло да се спомене, че при нея има значителен потенциал за разширяване на дела, тъй като това е застраховка, предлагана на физическите и юридическите лица (малки фирми).

С най-малък относителен дял на премиения приход са застраховките на животни (0,13%), като пред този вид застраховки са „Плавателни съдове“ (0,58%), „Летателни апарати“ (0,51%) и „Релсови превозни средства“ (0,73%).

Таблица 3

Относителен дял на отстъпените премии в премиения приход на имуществените застраховки за периода 2018–2022 г.

Застраховка	Година					Средно за периода
	2018	2019	2020	2021	2022	
Застраховка "Каско"	12,99%	13,14%	12,88%	13,03%	12,77%	12.96%
Застраховка на релсови превозни средства	12,67%	20,21%	17,26%	18,01%	15,38%	16.71%
Застраховка на летателни апарати	0,90%	0,12%	0,00%	0,00%	0,00%	0.20%
Застраховка на плавателни съдове	0,75%	0,74%	1,40%	14,24%	24,97%	8.42%
Застраховка "Карго"	32,41%	28,07%	35,83%	39,10%	36,50%	34.38%
Застраховка "Индустириален пожар"	60,61%	60,27%	61,35%	62,46%	65,62%	62.06%
Застраховка "Пожар и други опасности"	29,29%	28,15%	24,20%	26,91%	24,70%	26.65%
Технически застраховки	45,76%	61,53%	56,19%	33,41%	29,98%	45.37%
Земеделски застраховки	6,05%	4,45%	4,44%	6,24%	8,59%	5.96%
Застраховка "Кражба, грабеж, вандализъм"	18,97%	16,06%	16,63%	17,38%	51,29%	24.07%
Застраховки на животни	1,23%	1,65%	1,64%	1,73%	2,04%	1.66%

Източник: Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; собствени изчисления на автора

Във връзка с бъдещото проявление на риска и евентуалните колебания около най-вероятното плащане за съвкупността, застрахователните дружества използват финансовата подкрепа на презастрахователите като в замяна на това отстъпват част от събрания премиен приход. Именно такава информация, в смисъл на ползвана презастрахователна защита и отстъпената част от бизнес прихода на застрахователите, е представена в Таблица 3 и то по отделни имуществени застраховки.

Поради причини като: големи по размер отговорности; потенциални големи колебания в размера на изплатените обезщетения; опасност от кумулиране на риска и др., при застраховка „Индустириален пожар“ е налице най-голям дял на отстъпения премиен приход. През петте години този процент се колебае около 60, а средно за периода е 62,06% , което показва повишена степен на търсене на презастрахователна защита.

Като основни причини за нисък процент на отстъпените премии могат да се посочат: значителен обем на събрания премиен приход; незначителни колебания в годишния размер на изплатените обезщетения, множество застраховани обекти, което улеснява проявлението на Закона за големите числа и др., които се отнасят в значителна степен за застраховка „Каско на МПС“ с дял на отстъпените премии средно за периода от 12,96%. Въпреки неголемия брой застраховани обекти, с най малък дял на отстъпените премии средно за периода 2018–22 г. са застраховките на летателни апарати (0,20%), застраховки на животни (1,66%) и земеделски застраховки (5,96%).

По повод настъпили застрахователни случаи, предвидени като клаузи в застрахователния договор, застрахователните дружества изплащат обезщетения към своите клиенти. Предвид огромния пазарен дял по отношение на премиения приход по застраховка „Каско на МПС“ (около две трети), съвсем не е изненадваща информацията, че делът на изплатените обезщетения по застраховката е 76,78% средно за периода. Застраховка „Индустириален пожар“ заема второ място с 10,11% , а всички останали застраховки заемат общо около 13% дял на изплатените обезщетения (Вж. Таблица 4).

В процеса на анализ на застрахователния пазар през призмата на презастрахователните отношения важно място заема и информацията, свързана с дела на презастрахователите в обезщетенията по имуществените застраховки, която показва в какъв размер при настъпили застрахователни събития е ползвана презастрахователната защита. Информацията от Таблица 5 е показателна в няколко посоки. Първо място, с най-голям дял на презастрахователите в изплатените обезщетения, отчасти обяснимо и поради най-големия дял на отстъпените премии, се заема от застраховка „Индустириален пожар“ (64,64% средно за периода).

Таблица 4

Изплатени обезщетения по имуществено застраховане за периода 2018–2022 г.

Година \ Застраховка	2018	2019	2020	2021	2022	Средно за периода
Застраховка "Каско"	292 605 578	308 251 446	296 726 646	296 173 221	333 930 039	305 537 386
относителен дял	76,53%	72,96%	78,58%	79,52%	76,32%	76,78%
Застраховка на релсови превозни средства	1 651 560	2 133 639	768 728	759 515	10 787 457	3 220 180
относителен дял	0,43%	0,51%	0,20%	0,20%	2,47%	0,76%
Застраховка на летателни апарати	4 318 469	251 616	583 926	196 261	6 086 635	2 287 381
относителен дял	1,13%	0,06%	0,15%	0,05%	1,39%	0,56%
Застраховка на плавателни съдове	2 274 937	1 128 217	1 185 681	1 633 980	9 705 539	3 185 671
относителен дял	0,60%	0,27%	0,31%	0,44%	2,22%	0,77%
Застраховка "Карго"	3 388 598	3 514 942	3 025 197	5 477 130	4 029 439	3 887 061
относителен дял	0,89%	0,83%	0,80%	1,47%	0,92%	0,98%
Застраховка "Индустриален пожар"	32 969 225	67 137 823	44 178 168	26 565 396	31 511 860	40 472 494
относителен дял	8,62%	15,89%	11,70%	7,13%	7,20%	10,11%
Застраховка "Пожар и други опасности"	21 816 640	18 853 590	18 670 673	24 626 394	28 704 567	22 534 373
относителен дял	5,71%	4,46%	4,94%	6,61%	6,56%	5,66%
Технически застраховки	3 620 411	3 792 219	1 987 317	4 422 086	1 752 809	22 534 373
относителен дял	0,95%	0,90%	0,53%	1,19%	0,40%	0,79%
Земеделски застраховки	15 755 108	13 550 339	6 121 125	9 028 647	7 881 582	3 114 969
относителен дял	4,12%	3,21%	1,62%	2,42%	1,80%	2,63%
Застраховка "Кражба, грабеж, вандализъм"	2 271 422	3 418 234	4 060 373	2 975 326	2 714 058	10 467 360
относителен дял	0,59%	0,81%	1,08%	0,80%	0,62%	0,78%
Застраховки на животни	1 663 055	436 096	314 499	578 230	418 472	3 087 882
относителен дял	0,43%	0,10%	0,08%	0,16%	0,10%	0,17%
ОБЩО	382 335 002	422 468 160	377 622 334	372 436 185	437 522 456	682 070

Източник: Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; собствени изчисления на автора

Таблица 5

Дял на презастрахователите в обезщетенията по имуществените застраховки за периода 2018–2022 г.

Застраховка \ Година	2018	2019	2020	2021	2022	Средно за периода
Застраховка "Каско"	15,71%	14,52%	15,04%	14,15%	14,16%	14,72%
Застраховка на релсови превозни средства	34,61%	38,20%	8,71%	7,89%	15,38%	20,96%
Застраховка на летателни апарати	2,33%	76,73%	0,00%	0,00%	0,00%	15,81%
Застраховка на плавателни съдове	10,82%	12,65%	12,74%	18,88%	24,97%	16,01%
Застраховка "Карго"	21,49%	15,12%	19,42%	51,62%	47,54%	31,04%
Застраховка "Индустриален пожар"	63,39%	78,80%	63,24%	64,43%	53,31%	64,64%
Застраховка "Пожар и други опасности"	24,75%	19,29%	8,57%	12,97%	12,47%	15,61%
Технически застраховки	30,14%	40,65%	31,18%	50,66%	33,25%	37,17%
Земеделски застраховки	29,57%	1,31%	0,87%	0,60%	19,28%	10,33%
Застраховка "Кражба, грабеж, вандализъм"	20,33%	38,55%	45,24%	25,28%	33,78%	32,64%
Застраховки на животни	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%

Източник: Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; собствени изчисления на автора

На второ място най-масово сключваната имуществена застраховка „Каско на МПС“ е с резултат от 14,72% средно за периода, което е показателно за това, че в значителна степен застрахователите са разчитали на собствени сили за изплащане на обезщетенията, като са използвали част от събрания премиен приход и евентуална част от заделените технически резерви. Подобен е и процентът при земеделските застраховки (10,33% средно за периода).

На трето място е необходимо да се подчертае фактът, че при почти всички имуществени застраховки, с изключение на застраховка на животни, се е реализирала в различна степен предварително договорената презастрахователна защита. Показателни за това са резултатите по отделните застраховки с дял на презастрахователите в обезщетенията от 15,61% среден дял на презастрахователите за периода по застраховка „Пожар и други опасности“ до технически застраховки със среден дял на презастрахователите за периода от 37,17%.

3. Използване на „Коефициента на вариация“ като възможност за анализ на пазара по имуществени застраховки и тяхната потенциална необходимост от допълнителна презастрахователна защита

3.1. Теоретически постановки и дефиниции

Коефициентът на вариация (V) представлява относителна мярка на разсейването. Той, изчислен като отношение между стандартното отклонение и средната аритметична величина, дава информация за разсейването на признака, изразено в проценти³, което създава възможност за сравняване на вариацията на различни признаци.

³ Коефициентът на вариация може да бъде изчислен и представен и в абсолютно число.

$$V\% = \frac{\sigma}{X} \cdot 100; (1)$$

σ – стандартно отклонение;

X – средно аритметична стойност.

Общоприето е, че разсейването на признака е малко, когато стойността му е до 10-12% (извадката е еднородна). При резултати между 10 и 30% извадката е приблизително еднородна. В случай на резултати над 30% то разсейването на признака е голямо (извадката е силно нееднородна).

В посока установяване нуждите от презастрахователна защита, би могъл да бъде използван коефициентът на вариация на: изплатените обезщетения; квотата на щетите; вероятността за настъпване на застрахователен случай по отделните имуществени застраховки (вероятност за щета). Резултатите от изчисления коефициент на изплатените обезщетения могат да са показателни при кои видове застраховки има по-голяма необходимост от презастрахователна защита, която би спомогнала за „изглаждане на потенциалните върхове в плащанията”, оттам по-добро балансиране на резултатите, свързани с развитието на риска. Получената информация от коефициентите на вариация на два от основополагащите показателя в застрахователната калкулация в имущественото застраховане, а именно, квотата на щетите и вероятността за щета, също би могла да допринесе за избора на възможно най-оптимална презастрахователна защита.

Застрахователното обезщетение е парична сума, получавана от застрахования при настъпването на застрахователен случай, т.е. реализиране на риска и настъпила щета със застрахованото имущество. Условието по застрахователния договор, сключен преди събитието и влезнал в сила след плащане на застрахователна премия, са базата на която застрахователното дружество определя размера на обезщетението.

Един от показателите, който характеризира финансовото състояние на дадена застраховка, е **квотата на щетите**. Тя е отношението между сумата на изплатените застрахователни обезщетения и сумата на събраните застрахователни премии:

$$z = \frac{\sum Q}{\sum P} (2)$$

За нуждите на нейното коректно определяне е необходимо да се конкретизира съдържанието на всеки един от елементите, който фигурира в посочената формула.

Обезщетенията по повод настъпили загуби, когато няма непропорционални покрития, се определят:

Сумата от изплатени обезщетения = Изплатени обезщетения + Резерв за предстоящи плащания в края на текущата година – Резерв за предстоящи плащания минали години

По отношение на знаменателя в горепосочената формула, т.е. сумата на събраните застрахователни премии следва да се разглеждат от две гледни точки: бруто вноски и нето вноски (без извършените разности).

И тъй като само нето вноската е предназначена за покриване на застрахователните плащания, по-голямо внимание следва да се отделя на нето квота на щетите.

Ефективната (спечелената) вноска се определя като:

Ефективната (спечелената) вноска = Премии, получени през текущата година + Пренос-премии, в края на предходната година – Пренос-премии в края на текущата година

Показателят „Вероятност за настъпване на застрахователен случай“, известен също и като вероятност за щети (**q**), се изчислява на база отношението между сумата на изплатените обезщетения (ΣQ) и застрахователната сума на всички застраховани обекти (ΣS_n), т.е.

$$q = \frac{\Sigma Q}{\Sigma S_n} (3)$$

Сумата на изплатените обезщетения (ΣQ) се образува от броя на пострадали обекти (единици) и средния размер на застрахователната сума на пострадали обекти. Така както и при „квотата на щетите“ към платените през дадена година обезщетения следва да се прибавят и заделените резерви за предстоящи (висящи) плащания, които се отнасят за настъпили през дадената година застрахователни случаи, неуредени в рамките на същата година. С други думи, тежестта на загубите за дадена година се образува от сбора на: платените застрахователни обезщетения и заделените в края на годината резерви за предстоящи (висящи) плащания.

3.2. Анализ на резултатите

Информацията от Таблица 6 е индикативна за изключително добрата стойност на изчисления коефициент на вариация на застраховка „Каско“. Поради причини като: равномерно развитие на риска и изключително голям обем на застрахователната съвкупност полученият резултат от 2,2 % попада в препоръчителните граници от 10-12%. Това дава възможност изплатените обезщетения по застраховката да бъдат охарактеризирани като „изключително балансиран“, изискващи минимална нужда от потенциална и/или допълнителна презастрахователна защита.

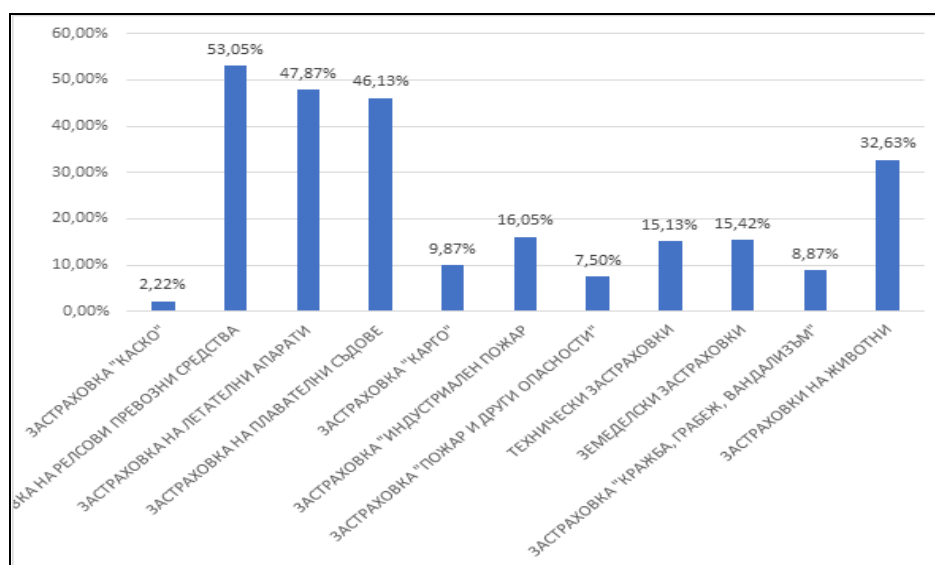
Таблица 6

Среден размер, стандартно отклонение и коефициент на вариация на изплатените обезщетения по имуществените застраховки (за периода 2018–2022 г.)

Застраховка	Среден размер на изплатените обезщетения за периода 2018 г.-2022 г.	Стандартно отклонение	Коефициент на вариация
Застраховка "Каско"	305 537 386	6 770 693	2,22%
Застраховка на релсови превозни средства	3 220 180	1 708 441	53,05%
Застраховка на летателни апарати	2 287 381	1 095 053	47,87%
Застраховка на плавателни съдове	3 185 671	1 469 407	46,13%
Застраховка "Карго"	3 887 061	383 580	9,87%
Застраховка "Индустриален пожар"	40 472 494	6 495 448	16,05%
Застраховка "Пожар и други опасности"	22 534 373	1 690 436	7,50%
Технически застраховки	3 114 969	471 159	15,13%
Земеделски застраховки	10 467 360	1 613 827	15,42%
Застраховка "Кражба, грабеж, вандализъм"	3 087 882	273 780	8,87%
Застраховки на животни	682 070	222 550	32,63%

Източник: Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; собствени изчисления на автора

Със своите резултати – застраховка „Пожар и други опасности“ (7,50%), застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“ (8,78%) и застраховка „Карго“ (9,87%), Технически застраховки (15,13%), Земеделски застраховки (15,42%) и застраховка „Индустриален Пожар“ (16,05%) – попадат в границите между 10 и 30%, при които наблюдаваната извадка е приблизително еднородна, а нуждата от презастрахователна защита би могла да се охарактеризира като „нужда на средни нива“.

Фигура 1. Коефициенти на вариация на застрахователните обезщетения по отделни имуществени застраховки (период 2018–2022 г.)

Получените резултати по останалите четири застраховки са над 30% коефициент на вариация, което означава, че разсейването на изплатените обезщетения е голямо. Поради причини като: изключително малък обем на сключените застраховки (в повечето случаи под 100 застраховани обекта) и неравномерно разпределение при три от застраховките се наблюдава изключително висок процент на разсейване. Резултати като тези при застраховка "Релсови превозни средства" – 53,05%, застраховка "Летателни апарати" – 47,87% и застраховка "Плавателни съдове" – 46,13% налагат заостряне на вниманието и поради повишената необходимост от допълнителна или коригиране на вече договорената презастрахователна защита.

Таблица 7

Нето квота на щетите по имуществено застраховане за периода 2018–2022 г.

Година \ Застраховка	2018	2019	2020	2021	2022	Средно за периода	Стандартно отклонение	Коефициент на вариация
Застраховка "Каско"	48,87%	48,40%	45,45%	43,01%	50,62%	47.27%	0,012	2,56%
Застраховка на релсови превозни средства	24,04%	31,44%	14,34%	10,54%	127,81%	41.63%	0,195	46,95%
Застраховка на летателни апарати	81,35%	5,21%	11,06%	4,41%	121,30%	44.67%	0,215	48,07%
Застраховка на плавателни съдове	58,50%	27,05%	22,97%	27,06%	142,23%	55.56%	0,202	36,37%
Застраховка "Карго"	18,43%	18,47%	14,40%	23,25%	18,22%	18.55%	0,013	6,77%
Застраховка "Индустриален пожар"	20,17%	41,98%	27,60%	16,39%	19,21%	25.07%	0,041	16,47%
Застраховка "Пожар и други опасности"	30,45%	22,59%	20,23%	24,88%	29,44%	25.52%	0,018	6,86%
Технически застраховки	31,49%	31,54%	8,87%	23,91%	9,20%	21.00%	0,045	21,63%
Земеделски застраховки	89,98%	77,80%	42,71%	46,40%	39,98%	59.38%	0,092	15,43%
Застраховка "Кражба, грабеж, вандализъм"	12,09%	17,70%	19,60%	14,20%	61,37%	24.99%	0,082	32,88%
Застраховки на животни	119,25%	32,67%	29,87%	48,45%	36,20%	53.29%	0,150	28,19%

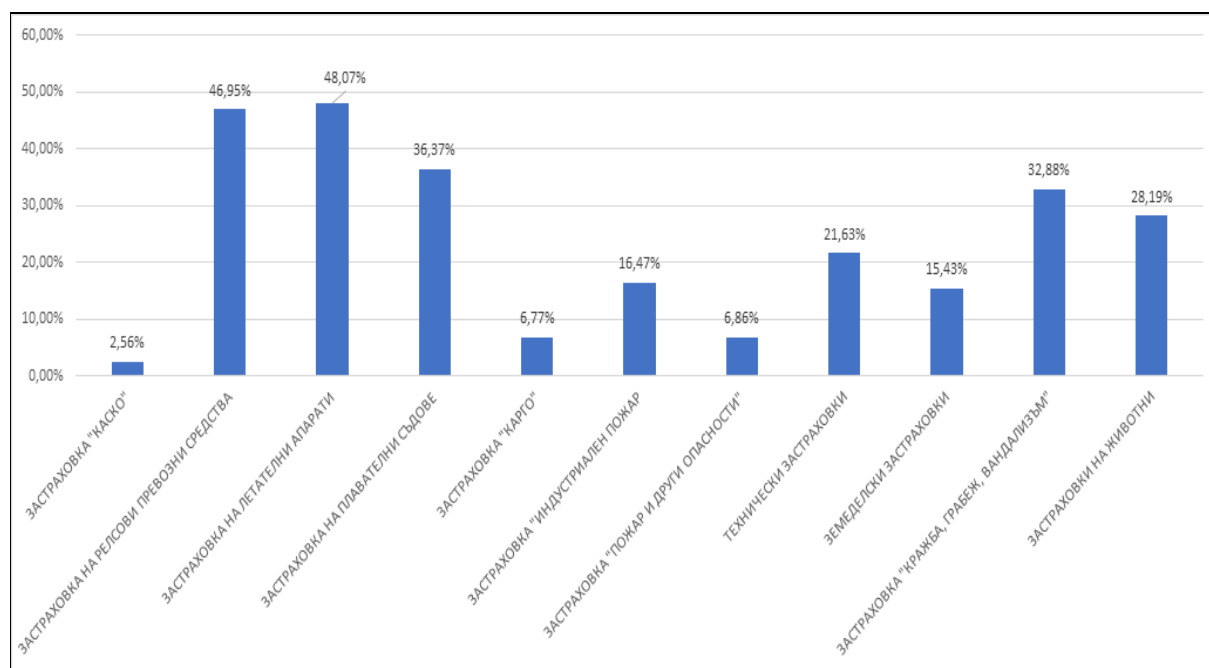
Източник: Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; собствени изчисления на автора

Получените резултати от изчислените квоти на щетите при повечето застраховки през отделните години са изключително добри, тъй като нето квота на щетите под 100% е показателна за положителен технически резултат от развитието на риска. Нещо повече през отделните години при повечето застраховки се наблюдават изключително ниски проценти.

От изчисленията в таблицата бихме могли да обособим три групи имуществени застраховки. В първата група попадат болшинството застраховки, а именно: застраховка "Каско", "Карго", "Индустриален пожар", „Пожар и други опасности“, „Технически застраховки“, застраховка „Кражба, грабеж, вандализъм“. Всички те през годините регистрират резултати около и под 50% квота на щетите. Стандартното отклонение на стойностите около средната квота на щетите за петгодишния наблюдаван период е сравнително ниско, от 0,012 за застраховка „Каско“ до 0,215 за застраховка „Летателни апарати“.

Във втората група, на базата получените резултати, попадат земеделски застраховки, застраховка на плавателни съдове и застраховки на животни. При трите застраховки средният резултат за петгодишния период е малко над 50% квота на щетите, т.е. земеделски застраховки (59,38%), застраховка на плавателни съдове (55,56%) и застраховки на животни (53,29%).

Един важен критерий за повишена нужда от презастрахователна защита, т.е. за балансиране на плащанията, а оттам и получаване на добри резултати по отделните застраховки, би могъл да бъде коефициентът на вариация на квотите на щетите по отделните имуществени застраховки.

Фигура 2. Коефициенти на вариация на квотите на щетите по отделните имуществени застраховки (период 2018–2022 г.)

„Стълбовидното онагледяване“ във фигурата на изчислените коефициенти на вариация на квотите на щетите по отделните имуществени застраховки за периода 2018–2022 г. би могло да насочи вниманието в няколко аспекта. На първо място, поради редица причини като: нормално и равномерно развитие на риска, изключително голям обем на образуваната застрахователна съвкупност и др., е налице едни своеобразен „отличник“ – застраховка „Каско на МПС“. При нея разсейването на резултата е изключително малко – 2,56%. Горепосочените причини са валидни и за застраховките „Карго“ и „Пожар и други опасности“ с коефициенти на вариация, респективно 6,77% за първата и 6,86% за втората.

Земеделските застраховки, Застраховка "Индустриален пожар", техническите застраховки и застраховка на животни попадат в т.нар. „златна среда“ с разсейване на резултатите от 15,43% за първия вид застраховка, 16,47% за втората, 21,63% за третия вид и 28,19% за четвъртия вид застраховка, като би могло от статистическа гледна точка да се спомене, че резултатите са сравнително еднородни.

Най-висока степен на разсейване около средните резултати се наблюдава при застраховките „Летателни апарати“(48,07%), „Релсови превозни средства“ (46,95%) и „Плавателни съдове“(36,37%). Тези резултати биха могли да бъдат показателни за взимане на мерки за балансиране на резултатите по застраховките по пътя на презастраховането. Такива мерки например биха могли да бъдат: комбинация от две презастрахователни покрития; намаляване размера на приоритета при непропорционалния презастрахователен договор „Превес на загубата“, сключване на допълнително презастрахователно покритие „Спиране на загубата“ и др (Вж. Таблица 8).

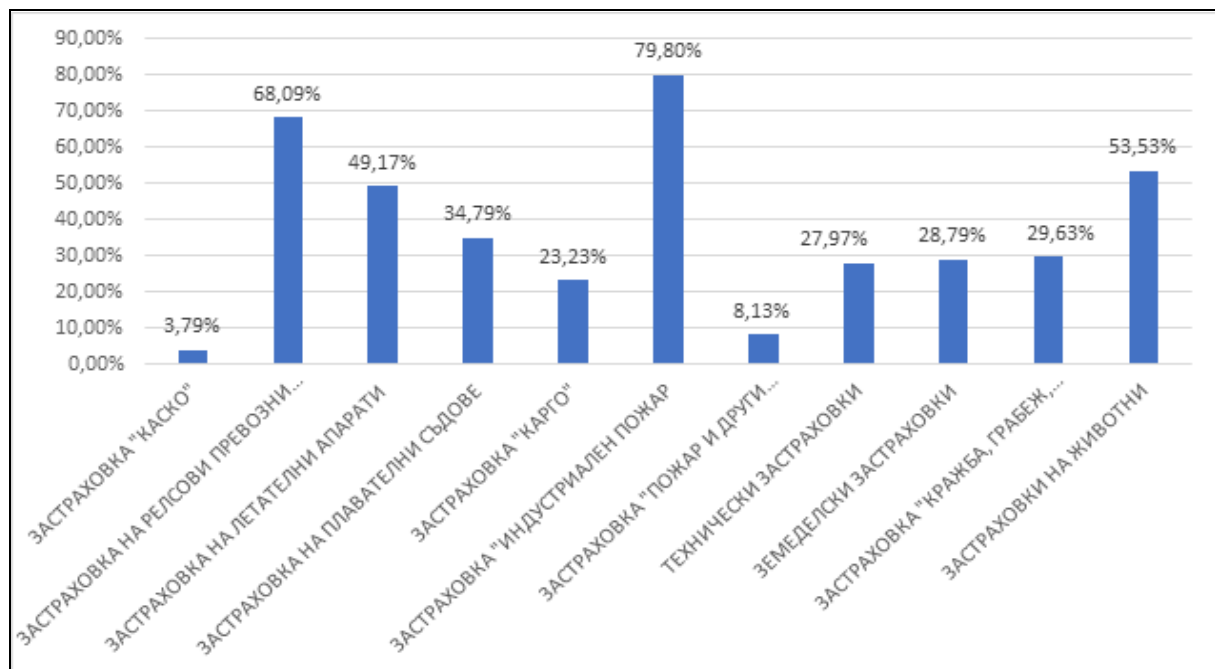
Един „общ поглед“ върху Таблица 8 ни дава възможност за придобиване на представа за добрите резултати, свързани с развитието на риска и установени с показателя „Вероятност за щета“ по отделните имуществени застраховки“. Използването на един „допълнителен инструмент“ за анализ на данните, би могъл да даде малко по-детайлна картина и възможност за интерпретация на резултатите. Поради причини, най-вече свързани с равномерното развитие на риска през наблюдавания период, тук отново „своеобразен отличник“ е застраховка „Каско на МПС“ с коефициент на разсейване на вероятността за щети от 3,79% и минимална и/или никаква нужда от презастрахователна защита.

Таблица 8

Вероятност за щета по имуществено застраховане по отделни години (2018–2022 г.)

Година \ Застраховка	2018	2019	2020	2021	2022	Средно за периода	Стандартно отклонение	Коефициент на вариация
Застраховка "Каско"	0,0163	0,0159	0,0146	0,0132	0,0134	0,0147	0,001	3,79%
Застраховка на релсови превозни средства	0,0099	0,0021	0,0000	0,0038	0,0002	0,0032	0,002	68,09%
Застраховка на летателни апарати	0,0018	0,0003	0,0021	0,0003	0,0001	0,0009	0,000	49,17%
Застраховка на плавателни съдове	0,0045	0,0021	0,0004	0,0010	0,0028	0,0022	0,001	34,79%
Застраховка "Карго"	0,0005	0,0007	0,0014	0,0013	0,0004	0,0009	0,000	23,23%
Застраховка "Индустриален пожар"	0,0005	0,0009	0,0001	0,0003	0,0003	0,0004	0,003	79,80%
Застраховка "Пожар и други опасности"	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,0001	0,000	8,13%
Технически застраховки	0,0009	0,0003	0,0016	0,0005	0,0004	0,0008	0,000	27,97%
Земеделски застраховки	0,0391	0,0383	0,0132	0,0199	0,0157	0,0253	0,006	28,79%
Застраховка "Кражба, грабеж, вандализъм"	0,0003	0,0001	0,0006	0,0001	0,0001	0,0002	0,000	29,63%
Застраховки на животни	0,0197	0,0039	0,0022	0,0020	0,0023	0,0060	0,003	53,53%

Източник: Комисия за финансов надзор, www.fsc.bg; собствени изчисления на автора

Фигура 3. Коефициенти на вариация на вероятност за щета по отделните имуществени застраховки (2018–2022 г.)

Резултатите при всички останали застраховки показват различни степени на по-малка или по-голяма нужда от потенциална допълнителна презастрахователна защита. През призмата на разсейването на резултатите тук най-неблагоприятни са резултатите на застраховка „Индустриален пожар“ (79,80%) и Релсови превозни средства (68,09%). Тези две застраховки, както и застраховки на животни (53,53%) имат в най-висока степен необходимост от евентуална допълнителна презастрахователна защита.

Заклучение

Поради изложеността на някои от застрахованите обекти към големи по размер загуби застрахователните дружества, предлагащи имуществени застраховки, с цел балансиране на своите бъдещи плащания, използват услугите на презастрахователите, т.е. прибъгват до т.нар. „презастрахователна защита“. По този начин те успяват да намалят вероятността от изпадане в невъзможност да изпълнят своите задължения към застрахованите. Благодарение на публикуваната публично достъпна информация от Комисията за финансов надзор става възможно въвеждането на един допълнителен подход, свързан с анализа на потенциалната нужда от презастрахователна защита. Резултатите от използването на коефициентите на вариация на изплащените обезщетения, вариация на квотата на щетите и вариацията на вероятността за щета могат да са показателни при кои видове имуществени застраховки има по-голяма необходимост от презастрахователна защита, която би спомогнала за „изглаждане на потенциалните върхове в плащанията“, оттам и по-добро балансиране на резултатите, свързани с развитието на риска.

Използвани източници

- Драганов, Х. П. (2009). *Кратка застрахователна енциклопедия*. София: Застраховател прес.
- Ерусалимов, Р., Василев, В., Панева, А., Митков, М., & Нинова, В. (2015). *Въведение в застраховането*. В. Търново: Фабер.
- Кодекс за застраховането. (н.д.). *Обн. ДВ, бр. 102 от 29.12.2015 г., в сила от 01.01.2016 г. посл. изм. ДВ, бр. 25 от 29.03.2022 г.*
- Комисия за финансов надзор. (н.д.). Извлечено от www.fsc.bg.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XVI, 2023

Книга 19

Том XVI, 2023 г.
Книга 19

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Васил Пламенов Василев ТРАНСПОРТ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ: ФОРМИ НА ПРОЯВЛЕНИЕ И МЕХАНИЗМИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ	5
Гергана Филипова Павлова СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДОХОДИТЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ СТОПАНСТВА ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2022 ГОДИНА	26
Грета Иванова Иванова ПОДБОР НА СЛУЖИТЕЛИ В ДЪРЖАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ И ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛАГАНЕ	49
Йордан Чорбаджийски ОПТИМИЗИРАНЕ НА ЕКСПОРТА В СЕКТОР ВИНОПРОИЗВОДСТВО ПО ПРИМЕРА НА ВИНАРСКА ИЗБА „ЧЕРНОМОРСКО ЗЛАТО“ АД	76
Мария Анастасова Хаджихристева СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗДРАВНОТО СЪСТОЯНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ	95
Момчил Мирославов Маринов РАЗВИТИЕ НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „ЖИЛИЩА И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО“ В ЗАД „ОЗК ЗАСТРАХОВАНЕ“ АД	117
Ненко Василев Василев АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МАШИНОСТРОЕНЕТО В БЪЛГАРИЯ – СЕКТОРЕН АНАЛИЗ	148
Радка Иванова Василева КОЕФИЦИЕНТЪТ НА ВАРИАЦИЯ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА АНАЛИЗ НА ПАЗАРА И УСТАНОВЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНА ЗАЩИТА ПРИ ИМУЩЕСТВЕНИТЕ ЗАСТРАХОВКИ В БЪЛГАРИЯ	175
Тоня Петрушева ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА ТЪРГОВСКИТЕ ВЕРИГИ ЗА БЪРЗОБОРОТНИ ПОТРЕБИТЕЛСКИ СТОКИ В БЪЛГАРИЯ	192
Шенай Шемсиева Раимова ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ ВЪРХУ ФИНАНСОВОТО БЛАГОСЪСТОЯНИЕ НА ИНДИВИДА	219

Статии

Антонио Валентинов Дичев МАШИННО САМООБУЧЕНИЕ ПРИ VAR КАТО ОЦЕНКА ЗА ПАЗАРНИЯ РИСК – ПРЕДИМСТВА И НЕДОСТАТЪЦИ	241
Боряна Руменова Пейчева ФУНКЦИОНАЛНА РАМКА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ	255
Виктор Димитров Маринов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	271
Галина Генева Илиева ИЗБОР НА ДОСТАВЧИК ОТ ФИРМАТА	284
Горян Благовестов Милев ДИНАМИКА НА ОТРАСЛОВАТА СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ	294
Елка Узунова МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ АСПЕКТИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДРЕБНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА	305
Йоана Иванова Първанова РЕГИОНАЛЕН ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ – СЪЩНОСТ, ЗНАЧЕНИЕ И ДИНАМИКА ПРИ ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ ПОЛИТИКИ	317
Йордан Стефанов Генов КОМУНИКАЦИЯТА КАТО ЧАСТ ОТ ПРЕНОСИМИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ	336
Любомир Василев Георгиев РОЛЯТА НА УПРАВЛЕНСКОТО РЕШЕНИЕ В СЪВРЕМЕННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ	358
Мария Петрова Дачева КРИЗИСЕН МЕНИДЖМЪНТ ПРЕЗ COVID-19 И ЕФЕКТА МУ ВЪРХУ ПРОФЕСИОНАЛНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ОФИС СГРАДИ	368
Миглена Трифонова Маринова УСТОЙЧИВОТО СЧЕТОВОДСТВО В МИННОДОБИВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ИНТЕГРАЦИЯ В СТРАТЕГИЧЕСКИЯ ПОДХОД	378

Николай Василев Тодоров КРЪГОВИ ИКОНОМИЧЕСКИ СПОСОБИ В МЕТОДОЛОГИЯТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТАКСА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ	392
Онник Таракчиян АНАЛИЗЪТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯ СЕКТОР: ТЕОРЕТИКО – ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ	405
Петър Ангелов Чернаев ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ЖИВОТНОВЪДНИЯ БИЗНЕС: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ	415
Пламен Станчев Илиев ЦЕНОВА ДИНАМИКА НА ЖИЛИЩНИЯ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ	428
Пламена Йорданова Колева НОРМАТИВНО РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА СТАТИСТИКАТА НА ТУРИЗМА	445
Ралица Сирашка НЕОБХОДИМОСТ ОТ ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНИ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ УМЕНИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ АГРОБИЗНЕС	464
Росен Здравков Тумбев ПОЛОЖИТЕЛНАТА НАГЛАСА КЪМ ЗДРАВЕ НА РАБОТНОТО МЯСТО – СЪЩЕСТВЕН КОМПОНЕНТ ЗА ОРГАНИЗАЦИОННО ЗДРАВЕ	480
Стелиян Богданов Стефанов ИЗСЛЕДВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВОТО ПРИ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДОХОДИТЕ В БЪЛГАРИЯ И ЕС	491
Тодор Георгиев Гогов ЗНАЧЕНИЕ НА ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В БОРБАТА С ИЗМАМИТЕ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ	504
Цветомира Георгиева Велева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ОМНИКАНАЛНОТО БАНКИРАНЕ	522

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XVI – 2023, книга 19

Даден за печат на 10.11.2024 г., излязъл от печат 15.11.2024 г.
Поръчка № 18907; формат 16/70/100; тираж 50

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А